POVRATAK ZABORAVLJENE PRIJETNJE

Autorica: Petra Jurković

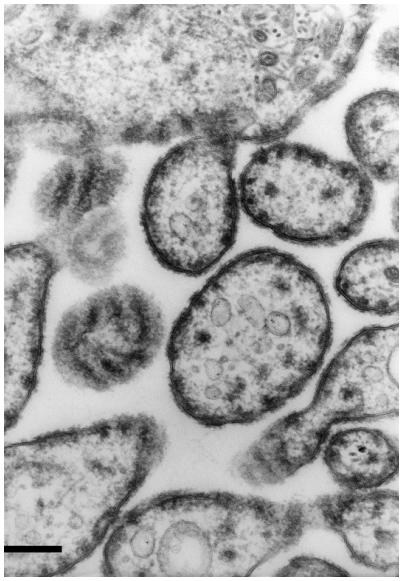
U posljednjih nekoliko godina ospice, bolest za koju smo vjerovali da je gotovo iskorijenjena u mnogim regijama, ponovno su se pojavile u velikom opsegu. Zašto se to događa i još mnogo više, saznajte u nastavku!

Što su ospice?

Ospice (lat. *morbili*) su akutna, vrlo zarazna virusna bolest. Klinički se očituje visokom tjelesnom temperaturom, kašljem, konjunktivitisom i karakterističnim makulopapuloznim osipom koji se širi „odozdo-naviše". Ospice nisu bezopasne; komplikacije uključuju tešku pneumoniju, encefalitis (upalu moždanog tkiva) i rijetki, ali fatalni subakutni sklerozirajući panencefalitis (SSPE). SSPE je degenerativna bolest središnjeg živčanog sustava koja uzrokuje postepenu kognitivnu regresiju i, naposljetku, vegetativno stanje. Imunitet je nakon preboljenja dugotrajan; cjepivo MMR (ospice – zaušnjaci – rubeola) pruža vrlo visoku zaštitu nakon dvije doze. U Hrvatskoj se ovo cjepivo nalazi u službenom kalendaru cijepljenja. Prva doza prima se nakon navršene prve godine života, a druga pri upisu u prvi razred osnovne škole. Ako su Vaši roditelji pratili kalendar i sukladno tome Vas i cijepili, jedan za Vas, nula za ospice.

Brojevi koji šokiraju

Globalna procjena za 2023. navodi približno 10,3 milijuna slučajeva ospica, što predstavlja skok od približno 20% u odnosu na 2022. godinu. Takvi brojevi odraz su velikom ometanju u rutinskom procijepljivanju nakon COVID-19 i akumulacije osjetljive populacije. U Europi se 2024. dogodio posebno dramatičan porast: EU/EEA prijavila je 35 212 slučajeva, u usporedbi s 3 973 slučaja u 2023. godini, što je gotovo deseterostruko povećanje, pri čemu je Rumunjska bila izvor većine slučajeva. Ovi su brojevi prije svega iznimno zabrinjavajući i ilustriraju kako lokalni prekidi u pokrivenosti cijepljenjem mogu rezultirati eksplozivnim izbijanjima.

Virus ospica, TEM, preuzeto sa stranice Robert Koch Institute

Zašto se ospice vraćaju?

- Prekid i pad rutinskog cijepljenja nakon pandemije: tijekom 2020-te i 2021. mnogi rutinski programi cijepljenja su odgođeni; to je dovelo do toga da milijuni djece nisu primili prvu ili drugu dozu MMR cjepiva. Kao posljedica toga, razina kolektivnog imuniteta pala je ispod praga potrebnog za sprječavanje epidemija i širenja bolesti, koji iznosi približno 95%.
- Akumulacija osjetljivih skupina: nedostatna pokrivenost cijepljenjem u određenim geografskim, etničkim ili socijalnim skupinama stvara izvore osjetljivih osoba. Kada virus uđe u takvu skupinu, širenje je vrlo brzo.
- Dezinformacije i gubitak povjerenja: rast *„antivakserskih"* narativa i manjak povjerenja u zdravstvene sustave usporili su nadoknađivanje pokrivenosti cijepljenjem i zakomplicirali provedbu ciljnih programa. COVID-19 uzrokovao je taj ogroman porast manjka povjerenja, kako u farmaceutske tvrtke, tako i u cijeli zdravstveni sustav. Rapidan razvoj cjepiva protiv COVID-a potaknuo je masu ljudi na razmišljanje i na kraju imao iznimno loš utjecaj na mišljenje ljudi o cijepljenju općenito.

Tko najviše stradava?

Najveći teret pada na naše najmlađe, djecu mlađu od 5 godina. U nekim izvješćima značajan je udio hospitalizacija upravo u ovoj dobnoj skupini. Osim toga, u populacijama s kroničnim bolestima, trudnicama i imunokompromitiranima, ospice mogu dovesti do teških ishoda pa čak i smrti. Ponovno širenje stoga ne predstavlja samo „dječju bolest“ u statističkom smislu, već prijeti zdravstvenoj sigurnosti cijele populacije.

Kako riješiti problem — što rade javnozdravstveni sustavi?

Zbog akutne prirode izbijanja, preporučene su mjere praktične i trebale bi se hitno provoditi:

- Ciljane nadoknadne kampanje cijepljenja koje traže i cijepe svu djecu koja su propustila doze te organiziranje masovnih programa imunizacije u prioritetnim žarištima. WHO i CDC naglašavaju hitnost nadoknade propuštenih doza.
- Pojačan nadzor i laboratorijska dijagnostika uključuju brzu identifikaciju slučajeva i genotipizaciju virusa pomažu u praćenju lanaca prijenosa i procjeni iskorjenjivanja virusa.
- Lokalno prilagođene komunikacijske strategije: angažiranje zajednica, korištenje povjerljivih glasova (lokalni liječnici, voditelji zajednica) i suzbijanje dezinformacija ključni su za povećanje povjerenja u cjepiva i poticanje ljudi na cijepljenje.
- Jačanje logistike i opskrbnih lanaca: osiguranje dostupnosti cjepiva, pristupa zdravstvenim ustanovama i posebno osiguravanje kapaciteta u primarnoj zdravstvenoj skrbi u regijama s visokim porastom pojave virusa.

Što studenti medicine trebaju zapamtiti?

Ospice se vraćaju, ne zato što je cjepivo neučinkovito, već zato što smo dopustili da se kolektivni imunitet naruši. Brojevi iz 2023. i 2024. podsjećaju da je disciplina u javnom zdravstvu ključna za sprječavanje povratka bolesti koju možemo kontrolirati i kontrolirali smo godinama. Studenti koji će se jednog dana baviti epidemiologijom i komunikacijom imaju izravnu ulogu u sljedećoj generaciji intervencija, od praktične provedbe raznih programa i kampanja do borbe protiv dezinformacija i dizajniranja otpornijih zdravstvenih sustava. Ovakav porast mortaliteta za bolest za koju je već godinama dostupno učinkovito cjepivo je i više nego tužan. Na nama je, budućim liječnicima, da od početka svoje karijere obrazujemo širu javnost kako bi u budućnosti spriječili ovakve događaje i stvorili sigurno okruženje s jednim snažnim imunitetom.

Ilustracija ospica iz knjige *On Cutaneous Diseases* (1798.–1808.), Robert Willan, preuzeto sa stranice muzeja Wellcome Collection (London)

Izvori:

1. Parums DV. A Review of the Resurgence of Measles, a Vaccine-Preventable Disease, as Current Concerns Contrast with Past Hopes for Measles Elimination. 2024. [Internet]. Dostupno na: https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10946219/ PMC
2. World Health Organization. Measles cases surge worldwide, infecting 10.3 million people in 2023. 14 Nov 2024. [Internet]. Dostupno na: https://www.who.int/news/item/14-11-2024-measles-cases-surge-worldwide--infecting-10.3-million-people-in-2023. World Health Organization
3. Minta AA, et al. Progress Toward Measles Elimination — Worldwide, 2000–2023. MMWR. 2024. [Internet]. Dostupno na: https://www.cdc.gov/mmwr/volumes/73/wr/mm7345a4.htm. CDC
4. European Centre for Disease Prevention and Control. Measles — Annual Epidemiological Report for 2024. Stockholm: ECDC; 2025. [Internet]. Dostupno na: https://www.ecdc.europa.eu/sites/default/files/documents/MEAS-AER-2024-Report.pdf. ECDC
5. Do LAH, Mulholland K, et al. Measles 2025. N Engl J Med. 2025 Jun 25. doi:10.1056/NEJMra2504516. PubMed+1